

Učiteljski Tovariš.

Glasi avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva.

Vsebina: Sporočilo o shodu slovenskega učiteljstva poknežene grofije Goriško-Gradišćanske, dne 7. novembra 1901. — Rakteljeva petdesetletnica. — Učiteljstvu na Goriškem. — Po volitvah. — Dopisi. — Društveni vestnik. — Književnost in umetnost. — Vestnik. — Uradni razpisi učiteljskih služeb. — Inserati.

Sporočilo

o shodu slovenskega učiteljstva poknežene grofije Goriško-Gradišćanske, dne 7. novembra 1901.

Predsednik zaupnega odbora, kojega je učiteljstvo izvolilo 31. avgusta t. l., sporoča in predlaga sledeče:

Spoštovani tovariši!

Spoštovane tovarišice!

Skical sem vas na današnji shod kot predsednik zaupnega odbora, katerega ste si izvolili 31. avgusta t. l. Veseli me, da ste se odzvali v obilnem številu ter s tem kažete stanovsko zavest in skrb za naše stanovske interese.

Pozdravljam vas srčno in ob enem prosim, pokažimo z današnjim shodom, da smo člani omikanega stanu in da tudi v najživahnejši debati tega ne zabimo. Svojo omiko in moško zrelost pokažimo posebno s tem, da tudi nasprotna mnenja mirno poslušamo in jih potem šele zavračamo, ko je dotični nehal govoriti in dobimo parlamentarno pravico govoriti. Bodemo se li strogo držali parlamentarnega reda,

bodemo lahko mnogo govorili, dobro govorili, čas dobro izkoristili in lahko tudi marsikaj koristnega ukrenili; če bi se pa nasprotno godilo, da bi nastali dvogovori, v katerih bi se nasprotnka vedno hujše prijemalo, bili bi to mučni prizori, ki bi nam samo škodovali, jemali čas ter kazali našo nezrelost za take shode. Predno preidemo k izvrševanju dnevnega reda, opozorujem vas, dragi tovariši in tovarišice, da nas stane današnji shod okoli 600 K; da nas od raznih strani gledajo, kako bodemo nastopali in da nas bodo potem sodili, koliko smo vredni in koliko premoremo.

S temi besedami pričujem današnji shod in vas vabim, da si involite predsednika, podpredsednika in dva zapisnikarja.

Na predlog A. Vrtovca je bil enoglasno izvoljen predsednikom F. Bajt.

Gosp. Vrtovec je bil istotako izvoljen podpredsednikom, zapisnikarjem pa Jos. Sorč in Fr. Križman.

Predsednik čita odgovor in zahvalo Njegovega Veličanstva na brzojavko, poslano dne 3. oktobra t. l. o priliki zborovanja deželnega učiteljskega društva. Z navdušenostjo sprejeto.

Rakteljeva 50letnica.

(Konec.)

Gosp. katehet J. Smrekar je povdarjal v svojem govoru, da se je slavljence vedno ravnal po gestu: Vse za vero, dom, cesarja. Gosp. ravnatelj Senekovič je pozdravil slavljence v imenu učiteljskega zbora prve državne gimnazije, kar je prisotno učiteljstvo vzelo z velikim navdušenjem na znanje. G. deželni poslanec P. Grasselli je nazdravil jubilarju kot narodnemu učitelju in narodnemu očetu narodnih otrok. G. sodni tajnik Kavčnik mu je napival kot nekdanji njegov učenec ter poudarjal slavljenceve vrline kot učitelj. G. nadsvetnik J. Zabukovec mu je napil kot ožjemu rojaku in sosedu ter se hkrati spomnil tudi slavljencevega očeta kot svojega prvega učitelja. Dalje sta govorila gg. Sič in Janko Škrbine, g. Vrabl je pa zapel dve krasni pesmi. Vmes je prav pridno svirala „Ljubljanska meščanska godba“. Globok vtis je napravila na prisotne in slavljence živa slika, v kateri so se slavljencu klanjali razni stanovi ter ga venčali z lovorjevim vencem. Slika slavljencevo, pod katero je bilo zapisano: 50 let, je prav dobro pogodil g. slikar Grohar. Tako nam je potekel lepi večer, ki bo ostal, ne samo slavljencu, ampak tudi vsem udeležnikom v najblažjem spominu. Jubilar je dobil nebroj čestitk. Na dom so mu prišli čestitat p. n. gg.: de-

želni šolski nadzornik Frančišek Hubad, c. kr. okrajni šolski nadzornik ravnatelj Frančišek Levec, kanonik in mestni župnik Janez Rozman, deželni poslanec Peter Grasselli, vojaški župnik Fr. Ivanetič, mestni katehet M. Šarabon, učiteljski zbor II. mestne šole in corpore, voditelji mestnih ljudskih šol v imenu učiteljskih zborov dotičnih šol, predsedstvo deželnega „Slovenskega učiteljskega društva“, predsedstvo „Ljubljanskega učiteljskega društva“ itd.

Brzobjavnim in pismenim potom je došlo jubilarju nad tri sto čestitk. Spominjala so se ga razna okrajna učiteljska društva, okrajni šolski nadzorniki, učiteljski zbori mnogih večrazrednic, nekdanji učenci, tovariši, prijatelji in znanci. Vsi gratulantje izražajo v svojih čestitkah iskreno željo, da bi dobrotno nebo blagoslovilo delo in trud slavljencev, ter se mu večer njegovega življenja podaljšal do skrajnih mej. Zanimivo bi bilo, da bi vsaj nekatere teh čestitk objavili, žal, da nam prostor ne dopušča tega. Razvidno je iz teh čestitk, kako priljubljen in spoštovan je naš jubilar širom naše domovine.

Značilna za naše razmere je čestitka, ki jo je poslal vpokojeni cerkniški nadučitelj g. Karol Dermelj. On piše:

Velečastita družba!

Ker mi razna opravila ne dopuščajo se osebno udeležiti današnje slavnosti, oprostite, da spregovorim pismenim potom sledeče:

Predsednik nadaljuje:

Dne 31. avgusta ste pooblastili zaupni odbor, naj vodi naše zadeve in potrebno ukrene za izboljšanje naših razmer. Zaupni odbor mi je skazal čast, da me je izvolil predsednikom. Kot tak sem povdarjal, kako naj bi učiteljstvo postopalo, da pride naš stan do vrednejšega položaja. Premišljal sem, ali naj bi se učiteljstvo borilo za svoje težnje ločeno samo za se, ali naj bi si poiskalo katerega zaveznika. Prišel sem do sklepa, da sami za se brez katerega zaveznika ne opravimo nič in da je nam potrebno stopiti v zvezo s katero stranko. Mislim sem na naši dve stranki. Pri nas imamo narodno-napredno in klerikalno stranko. Prva ima v svojem programu tudi napredek šolstva in izboljšanje učiteljskega položaja; druga obrača posebno skrb na to, da bi dobila šolo in učiteljstvo zopet pod svojo oblast, pod kakoršno se našim prednikom ni nikoli dobro gojilo in se še dan danes ne godi. Prva nas potrebuje in brez nas ne more dalje, druga nas želi nadomestiti, če bi bilo mogoče, s šolskimi brati in sestrami po izgledu družbe sv. Cirila in Metoda v Velikovecu na Koroškem. Gospod Gabršček z bivšimi napadi na učiteljstvo me ni mikal, dokler je pomagal nas tlačiti, še manj so me pa mikale kranjske razmere med duhovščino in učiteljstvom, kjer se zadnjemu ne pusti prosta volja niti glede čitanja časopisov in kjer se ljudstvu priporoča, naj gledajo, da ne bodo imeli kaj opraviti z učitelji; po tem vzorcu ravna se tudi goriška duhovščina. Jaz spadam sicer med tiste učitelje, ki želijo in na to delajo, da bi učiteljstvo in duhovščina složno in mirno živela, a moji nazori o taki slogi in miru se ločijo od slomškarskih. Jaz mislim, naj bila sloga med učiteljstvom in duhovščino taka, kakor med dvema dobrima enakopravnima sosedoma, kojih nobeden ne namerava drugega izkoriščevati ali nad njim gospodovati, ampak živeti mirno drug poleg drugega in ne storiti drug drugemu kaj slabega, če že ne moreta dobrega. Slomškarski si mislijo tako slogo drugačno. Če njih težnje dobe kri in meso, bode med učiteljstvom in duhovščino tudi sloga, a taka kakor med gospodarjem in sužnjem, ali v najboljšem slučaju taka kakor med gospodarjem in hlapcem. Za tako

Danes obhaja moj prijatelj, današnji jubilar, svojo 50 letnico šolskega delovanja. Zares lepo število let šolskega truda in uživanja šolskega prahu.

Dragi prijatelj!

Danes uživaš srčno veselje in sprejemaš razna voščila Svoje proslave. A jaz hočem Ti dodati še jedno častno mesto v povišanje te današnje slavnosti. Poslušaj!

Ko se je tiskal prvi „status“ kranjskega učiteljstva, postavili so me na prvo mesto s št. 1.— Sedaj, ko sem šel v pokoj, prišel si Ti na to mesto. V svojem času imenovali in imeli so me dragi tovariši kot „generala“ kranjskega učiteljstva.

Sedaj, ko si Ti prevzel v statusu prvo mesto, izročim Ti še mesto „generala“ kranjskega učiteljstva. Vodi ta „regiment“ vedno po poti napredne narodnosti. Čuvaj, da Ti kateri izmed izročenihi ne „dezertira“ v učiteljstvu sovražni tabor!

In tako naj velja napitnica v prvi vrsti Tebi, kot današnjemu jubilaru in sedanjemu generalu kranjskega učiteljstva, v drugi vrsti pa regimentu zvesto ostalemu kranjskemu učiteljstvu, od katerega se pri tej slavni priliki, kot bivši general, najsrčneje poslavljam, in slednjic celi zbrani večečastiti družbi.

Bog Vas živi!

Na zdar!

slogo se jaz nisem ogreval in se ne bodem, ampak mislim, naj bi bilo učiteljstvo tako neodvisno od duhovščine, kakor je duhovščina neodvisna od učiteljstva. Mi učitelji ne silimo v cerkveno oskrbnitvo, k dekanijskim shodom duhovščine in na to, da bi vodili ali imeli govore pri duhovskih vajah v semenišču in se sploh ne vtikamo v stanovske zadeve naše duhovščine, a tudi ne pustimo, da bi se duhovščina v naše stanovske zadeve. Kar ugaja duhovščini za njeni stran, to bode tudi nam za naš. Če duhovščina nas pusti takó lepo v miru kakor mi ujo, bode med nami in njimi najlepša sloga; če bodemo pa napadeni, se bodemo morali braniti in sicer sebe in svobodo našega stanu, ki je nam po zakonu leta 1869 zagotovljena.

Po takih prevdarkih prišel sem do sklepa, da je učiteljstvu na Goriškem pri sedanjem položaju narodno-napredna stranka bližje nego klerikalna, ki ima v članih društva „Sloge“ jeden oddelek pristašev in je list „Gorica“ samo filijalka „Primorskega Lista“. Naš zaupni odbor in jaz kot predsednik smo stopili v popisovanje in razpravljanje z izvrševalnim oborom narodno-napredne stranke. Posledica naših korakov je ta, da je načelnitvo narodno-napredne stranke nam obljubilo z najboljšim zagotovitom, kojega mu je mogoče dati, da hoče nam pripomoči do enega mesta v deželni zbor, na katero bi prišel jeden tovariš iz naših vrst. Gospod dr. Tuma je napravil več zakonskih načrtov in sicer:

1. zakon glede ureditve pokojnine za učiteljstvo po kranjskem vzorcu;
 2. zakon, kjer se zahteva zastopnika učiteljstva v dež. šolskem svetu;
 3. zakon, s katerim se dovoljuje učiteljstvu pregled disciplinarnih spisov in kvalifikacijskih tabel;
 4. resolucija na visoko vlado, da odstopi deželi zemljiški davek, ker le tako bode mogoče povišati plačo učiteljstvu, kar je neobhodno potrebno za napredek učiteljstva.
- Kar se tiče kandidata za deželni zbor iz naših vrst bilo je takó-le:

Gospod tovariš je bil vprašan, ali bi sprejel kandidaturu za mesta in trge kot zastopnik učiteljstva za protiusluge od strani učiteljstva. G. Vrtovec se je odmikal odgovoru na to uprašanje, ker se je bal, da ga hoče narodno-napredna stranka vzeti samo za to, da bi zavaroval sedež drugemu. Zahteval je zadostne garancije, kateremu pa g. dr. Tuma ni mogel dati v toliki meri, kakor je želel tovariš Vrtovec.

Prigodilo se je še nekaj. Tovariš Vrtovec je vložil prošnjo za začasno vpokojenje, katero je tudi dosegel. — Ker je učiteljstvo po svojem zaupnem odboru zahtevalo, da kandidat izmed učiteljstva mora biti aktiven učitelj, štel je tovariš Vrtovec v dolžnost, da je odklonil ponujano kandidaturu in morebitno izvolitev. Na te sem dobil jaz kot predsednik dež. učiteljskega društva in kot predsednik našega zaupnega odbora vprašanje, kakšno stališče zavzema učiteljstvo glede premenjenega položaja in glede odpovedi tovariša Vrtoveca in ali bi jaz hotel in mogel stopiti na njegovo mesto.

Odgovoril sem, da mnenja učiteljstva na Goriškem ne morem tako hitro sporočiti kakor želi vodstvo narodno-napredne stranke in da kar pišem, je samo moje osebno mnenje, katero sporočiti sem tudi povabljen. Pisal sem: moje mnenje je, da ostanemo pri Vrtovcu, dasiravno je stopil v začasen pokoj; dati pa mora učiteljstvu garancije, da bode naš stan v deželni zboru tako zastopal, kakor bi bil aktiven učitelj, da bode vedno in povsod v prvi vrsti zastopal naše težnje ter bi ne prevzel nobenega opravila, ki bi mu jemalo čas in po-

zornost nam na škodo. Pisal sem dalje, da bi jaz stopil na mesto tovariša Vrtoveca samo v slučaju, ko bi ta ne hotel ali ne mogel sprejeti kandidature, ako bi jaz mogel s tem boljše ustreči učiteljstvu in narodno-napredni stranki nego kdo drugi izmed mojih tovarišev. Moja izjava je bila sporočena tovarišu Vrtovcu, kateri se je odločil, da sprejme kandidaturu kot zaupnik učiteljstva, če se to zanj izreče ter ga odveže dane odpovedi.

Izjavil je, da je pripravljen sprejeti pogoje, ki mu jih je stavil zaupni odbor, voljen 31. avgusta t. l.

Predlogi so sledeči, katere je tovariš Vrtovec podpisal v pričo učiteljstva:

Pogoji,

pod katerimi učiteljstvo poknežene grofije Goriške in Gradišanske na slovenskih ljudskih šolah priporoča kandidaturu g. tovariša Vrtoveca, učitelja, posestnika in trgovca v Tolminu ter se naveže na protiuslugo, da bode nastopalo in delalo na izvolitev kandidatov narodno-napredne stranke:

Gospod Vrtovec se zaveže na sledeče:

1. Jaz kandidujem v skupini kmetijskih občin na Tolminskem, in če bi v tej skupini propadel, v skupini mest in trgov, da dobi učiteljstvo in ljudsko šolstvo svojega strokoenjaka in zastopnika v dež. zboru.

2. Potegoval se bom v deželnem zboru po svoji najboljši vesti in moči v prvi vrsti za učiteljske in šolske interese in potem v prosopek kmetijstva, oziroma za interese trgov, to je obrtnikov in uradnikov, če bom izvoljen v skupini mest in trgov.

Proti učiteljstvu se zavežujem s častno besedo na sledeče:

a) Čutil se bom kot deželni poslanec vedno in povsod v prvi vrsti ljudskega učitelja, zastopal po svoji najboljši vesti in moči učiteljske in šolske interese. Skliceval bom, kolikokrat bode treba, učiteljske shode proti poravnavi shodnih stroškov po učiteljstvu ter na njih sporočal o svojem delovanju, se z učiteljstvom posvetoval o njegovih in šolskih zadevah, sprejemal naročila in navodila ter jih skrbno in odločno zastopal.

b) Zastopal bom v drugi vrsti, kolikor mi ostane časa, po vestnem in skrbnem izvrševanju dolžnosti pod a) tudi interese kmetijstva, oziroma če bom izvoljen v skupini mest in trgov, interese teh t. j. obrtnikov, trgovcev in uradnikov.

c) Jaz ne sprejemam zunaj domačih in ljudsko-šolskih opravil nobene službe, ki bi me zadevala ter mi jemala čas in moč za izvrševanje deželnega poslanstva v smislu pod a) in b).

č) Zavežujem se, da stopim po enem letu kot ljudski učitelj zopet v aktivno službo, če mi bode moje zdravstveno stanje to dopuščalo.

d) Zavežujem se, da svoje kandidature in izvolitve deželnim poslancem proti volji učiteljstva nobenemu ne odstopim.

Prečitano, odobreno in podpisano.

Člani zaupnega odbora: ANDREJ VRTOVEC l. r.

F. BAJT l. r.

preseidnik.

JOS. SORČ l. r.

tajnik.

Prebravši pogoje, stavljene tovarišu Vrtovcu, opomni Vrtovec, da shodne stroške prevzame sam. To so stroški omenjeni v točki a) v pogojih.

Gospod predsednik Bajt nadaljuje:

Ko so tovariši na Krasu slišali, da se je bil Vrtovec odpovedal kandidaturi, hoteli so nekteri predlagati tovariša Jos. Štrekelja na omenjeno mesto; kakor hitro so pa zvedeli, kako je z vso zadevo, so odstopili od svoje namere.

Tako imamo sedaj v tovarišu Vrtovcu moža, za katerega je največ verjetnosti, da bi bil tudi izvoljen in da bi

kot značajan in pošten mož kot dež. poslanec vedno in povsod v prvi vrsti zastopal učiteljske interese in šele potem, kolikor bi mu ostalo časa po vestni vršitvi teh dolžnostij, obračal svojo pozornost tudi na druge reči.

Zaupni odbor je imel 3. oktobra sejo, v kateri je vse potrebno določil in ukrenil ter slednjič šel polnoštevilno na razgovor k predsedništvu narodno-napredne stranke.

O vseh posameznostih mi danes ne kaže razpravljati. Nadjam se, da sem zadostno pojasnil položaj. Iz povedanega izprevidite, da se je zaupni odbor potrudil in vse ukrenil, kolikor je bilo v njegovi moči in da je ta vreden vašega zaupanja.

Sedaj je vrsta na vas, dragi tovariši in tovarišice, da pokažete, koliko premorete. Vsa dežela gleda na vas in bode vas sodila po vaših delih. Narodno-napredna stranka ima z nami poštene namene in pri teh tudi ostane, če bomo organizovano in delavno nastopali.

Nihče izmed nas ne misli: brez mene že opravijo in če kaj dobrega dosežejo, bom uže tako tudi jaz tega deležen. Če kdo tako misli, naj ga bo sram! On je stanovski berač med nami! On je naš stanovski trot! Vsi na delo, vsi na krov! Vedite dobro, da samo berači sprejemajo dobrote, ne da bi jih tudi povračali. Mi zahtevamo od naših zaveznikov, da se zavežejo vsi dež. poslanci narodno-napredne stranke, da bodo zastopali naše težnje, če mi priskočimo sedaj ob volitvi tej na pomoč, da zmaga na vsej črti. Če se to zgodi, dvigne se učiteljski ugled v naši deželi kakor nikjer v Avstriji; drugače pa pride 6 suhih let za nas in ves slovenski del naše dežele. Dve slovenski stranki si bodeta stali v deželnem zboru nasproti in iskali zdaj ena, zdaj druga pomoči pri laških poslancih, ki bodo lahko proti njim tako postopali, kakor Filip, kralj macedonski proti Grkom.

Naši poslanci bodo v posmeh nasprotnikom in ves slovenski del dežele bode to čutil, če Lah iz usmiljenja do nas drugače ne ukrenejo. Da se kaj takega ne zgodi, moramo napeti vse svoje moči, a ostati vedno v postavnih mejah.

Učitelj je državljan ter je glede izvrševanja svojih državljskih pravic popolnoma prost kakor vsak drugi. On sme voliti, biti voljen, vdeležiti se shodov, biti zaupnik, predsedovati pri shodih, voditi javne razprave o politiki. Nikdo mu tega ne more prepovedovati in zabranjevati, dokler ostaja v mejah dostojnosti, in njegovo postopanje ne postane po zakonu kaznjivo šuntanje stanú proti stanu.

Sedaj je naša dolžnost, da nastopimo kot dobri državljani, ker so v nevarnosti učiteljski, šolski in ljudski interesi ter mi zamoremo mnogo storiti, da se zamotane razmere naše dežele in naše siromaške plače zboljšajo in da se ljudska omika ter ž njo ljudsko blagostanje dvigne. Nastopimo brez bojazni, ker nihče nam ne sme braniti, da nastopimo samo da se obnašamo možko in dostojno. Naš nastop pa mora biti organizovan; zato smo se danes zbrali, da se posvetujemo in potrebno določimo. Jaz nasvetujem, da se držimo sledečih pravil:

Predlogi,

kako naj se postopa ob volitvah v deželni zbor:

1. Delujmo na to, da bode izvoljenih izmed učiteljstva kolikor mogoče mnogo volilnih mož. Recimo tistim, ki nas žele rabiti za tajnika, pevovodjo, dopisnikarja, poučevalca, govornika, ustanovitelja in vzdrževalca te in one koristne naprave, instruktorja otrok iz boljših družin itd., da se od-

maknemo vsakemu takemu delu zunaj šole ter omejimo naše delovanje samo na notranjo šolo in naše stanovse zadeve, če bi nas pri volitvah prezrli, ko gre za podelitev častnih mest ter nas hoteli imeti samo za tovorjenje in hlapčevska opravila; da zatajimo mi njega, kdor nas zataji ob času volitve volilnih mož ter ž njim pretrgamo prijateljske zveze.

Kjer bi pa nikakor ne bilo mogoče biti izvoljeni, naj se dela na to, da bodo izvoljeni zanesljivi naši prijatelji.

2. Agitujmo s potrebno previdnostjo v dostojnih in postavno dovoljenih mejah v povedani namen pri posameznih uglednih občinarjih, če se moremo nadejati, da jih pridobimo.

3. Sklicujmo na tihem zaupne shode, kolikor nam previdnost dopušča.

4. Poskrbimo, da prevzamejo zanesljivi somišljeniki neučitelji vsak svojo skupino hiš, v katerih so volilec in agitujajo od hiše do hiše ne jedenkrat, ampak večkrat, če je treba.

5. Poiščimo dopisnika, če vsak noče že tega storiti, ki vsako nepostavno dejanje od nasprotne strani objavi izvrševalnemu odboru narodno-napredne stranke.

6. Pazimo, da bodo volilni imeniki v redu in naši ne bodo izpuščeni.

7. Priskrbimo si prepis volilnega imenika.

8. Pošljamo primerne poročevalce med nasprotnike, a ne da se bodo ž njimi pričkali, ampak da poslušajo in poročajo.

9. Potrdimo danes dosedanji zaupni odbor in ga zopet izvolimo do prihodnjega shoda, da bode opravljal tekoča opravila in da pojde po mogočnosti posameznikom izmed nas z dobrim svetom in svojim vplivom na pomoč.

10. Izogibajmo se agitacije po krčmah in tam, kjer bi vsled nje utegnila nastati tepežka ali katero nepostavno dejanje, ker učitelj je dolžan postopati na postavno dovoljeni način in na postavni podlagi ter ne sme biti provzročitelj katerega nepostavnega dejanja.

11. Ne imejmo nikakoršnih sestankov v šoli, ker to bi ne bilo primerno.

12. Razdeležimo nezanesljive tovariše med seboj, da vsak takih dobi enega zanesljivega poučevalca in voditelja ter se ž njegovo pomočjo poprime stanovske discipline sebi in nam v korist.

13. Spoštujmo vsako samostalno mnenje tovarišev, ki ne silijo pod nasprotnikovo peto, a prezirajmo one, ki hočejo biti brez pravega prevdarka rajši hlapci in sužnji našemu stanu nasprotnih idej in kažimo jim na dostojen način, da so nam v nesrečo naši tovariši kot suhe veje na našem drevesu kolegijalnosti. Naše vedenje proti njim naj jim bo spričevalo za njih dejanja, ki so našemu stanu v škodo.

14. Ne napadajmo drug drugega po časopisih, ampak povejmo si v društvih in na shodih, kar imamo med seboj. To bo možko, to bo značajno.

15. Vršimo vestno in skrbno svoje stanovske dolžnosti, ker v tem tiči naša moč. Šola ne sme vedeti, da se poslužujemo svoje postavne volilne pravice. Le kdor natančno in skrbno vrši svoje stanovske dolžnosti, more biti koristen član svojega stanu, a mu v nasprotnem slučaju še se svojo eksistenco škoduje. Tako naj učiteljstvo postopa, če hoče dobiti v roke ključ k zboljšanju svojega pravnega in gmotnega stanja.

Pri koncu svojega poročila mi je še pripomniti, da tovariša Cenčiča nisem vabil k odborovi seji 3. oktobra,

ker se ni držal dne 31. avgusta dane besede, kakor je razvidno iz njegovega pisma dne 5. sept. t. l. in ker je bil napovedan na isti dan in isto uro ustanovni zbor podružnice Slomšekove zveze, ko je imelo dež. učit. društvo svoj občni zbor, ki je bil napovedan 14 dni pred slomšekarskim. In ta shod se je vršil pod vodstvom tovariša Cenčiča.

Še nekaj morem omeniti, predno sklenem svoje poročilo in sicer na napade v „Edinosti“.

Kar se tiče moje osebe dobro veste, da se nisem nikoli obešal katerim višjim osebam za frak in da sem ravno zaradi tega ostal navadni učitelj, dasiravno sem dovršil gimnazij z maturo, vse druge skušnje dobro prestal ter službujem 21. leto v domači deželi. Če se ne motim, pravil mi je dopisnik sam, da spadam ž njim vred v nekih rečeh med tiste, ki so na živem pokopani in sicer ravno radi tega, ker sem pred nekaterimi leti nastopal v svojem mladeniškem ognju preveč neustrašeno in prepogumno. Če sem postal v zadnjih letih vsled skušnje in bolj zrelih nazorov mirnejši, se zaradi tega vendar nisem izneveril samemu sebi in vam, spoštovani tovariši in tovarišice. V meni še vedno gori prejšnji ogenj za naš stanovski, šolski in splošni napredek in imam čisto vest v sebi, pa tudi zavednost, da če stori vsak toliko za naš stan, za šolo in naš narod, pridemo gotovo na boljše.

Kar se tiče napadov v „Edinosti“ na učiteljstvo, moram z obžalovanjem reči, da bi jih bil rajše slišal pri zadnjem zborovanju našega okrajnega učit. društva nego v „Edinosti“.

Dopisnik „Edinosti“ je pokazal, da se ni udeležil ne zadnjega občnega zbora našega okrajnega učiteljskega društva in ne deželnega, ter je o nas podal za 1 leto prestaro sliko z nekaterimi napačnimi potezami. Učiteljstvo na Goriškem še nikoli ni bilo tako jedino, kakor ravno sedaj in učiteljstvo tudi ni imelo na Goriškem nikdar toliko ugleda ko danes. To pa je treba izkoristiti, kar se pa ne stori po takih dopisih, kakor so bili v „Edinosti“. S temi opombami pa nočem kratiti dopisniku zaslug za naš stan. Jaz jih dobro poznam in tega tovariša štejem med prvake našega stanu, kateremu smo dolžni biti hvaležni. Prosim ga, naj se ne odmika našim zborovanjem ter naj ne dela preveč na svojo roko, ker bi nam drugače nehote škodoval, ne poznajoč naših notranjih razmer, kakor je storil v „Edinosti“. Nikdar rušiti zaupanja v našo stanovsko moč in zmožnost. Nikdar rušiti discipline v naših stanovskih zadevah, zasajati dvom in učiteljstvo omrtviti pri delu, ker bi bilo to na korist samo našim stanovskim nasprotnikom.

S tem končujem svoje poročilo v zavesti, da sem kot predsednik zaupnega odbora storil za naše skupne interese, kolikor mi je bilo mogoče in da nisem zamudil nobene prilike ampak vsako po mogočnosti izkoristil. Sedaj je vrsta na vas, spoštovani tovariši in spoštovane tovarišice, da delo častno nadaljujete, ter se s svojim delom dvignete na ono stopinjo ugleda, kakoršne smo vredni in potrebni.

Splošno odobravanje.

Predsednik čita

pogoje,

koje stavi slovensko učiteljstvo poknežene grofine Goriške in Gradišćanske do narodno-napredne stranke, da ž njo stopi v zvezo ter bode po svoji najboljši moči delalo na to, da proderejo njeni kandidatje pri volitvah v deželni zbor in da pride ta stranka do vedno večje veljave.

1. Narodno napredna stranka pripomore, da bode gosp. Vrtovec Andrej, učitelj in posestnik v Tolminu, izvoljen pri

volitvah meseca decembra t. l. deželnim poslancem, da bode kot tak v prvi vrsti zastopal interese ljudskega učiteljstva in ljudskega šolstva naše dežele.

2. Narodno-napredna stranka se zaveže na to, da bodo vsi deželni poslanci iz njenih vrst delali v prosepah ljudskega učiteljstva in ljudskega šolstva ter kolikor mogoče kmalu pripomorejo, da se uresničijo načrti, koje je navedel gospod dr. H. Tuma v svojem pismu dne 20. julija 1901 na predsednika učiteljskega zaupnega odbora Franceta Bajta, nadučitelja v Ajdovščini in da bodo v vsakem oziru v dež. zboru in zunaj njega postopali kot resnični prijatelji ljudskega učiteljstva in ljudskega šolstva.

3. Učiteljski zaupni odbor se pooblastuje, da sme pogoji pod št. 2. predrugačiti, če to spozna z vsemi glasovi v seji navzočih za potrebno.

Odobreno.

Dodatki k predsednikovemu poročilu glede agitacije:

Sprejme se predlog tovariša Možina, naj se učitelji oglašajo tudi pri shodih nasprotnikov, ako so si v svesti dobrega uspeha.

Glede na dopis gosp. dr. H. Tuma v zadnjem „Učit. Tovarišu“, omenja tovariš Možina, da se narodno-napredni stranki pove, da zahtevamo, da se naše stanje izboljša prej, kakor vsem stanovom.

Tovariš Vrtovec izjavi, da je z veseljem sprejel dane pogoje in bode skušal se jih poprijeti in izvesti. Glede agitacije pravi, da se nam je tega učiti pri naših nasprotnikih. Agitirati ni treba pri naših somišljenikih, ampak skušati moramo nasprotnike pridobiti.

Predsednik opomni, da stroške za tiskovine o priliki Vrtovčevih shodov naj plača učiteljstvo.

V Gorici, dne 7. novembra 1901.

FRANC BAJT
predsednik.

JOSIP SORČ
zapisnikar.

Učiteljstvu na Goriškem.

I.

Neovrgljiv fakt v današnji slovenski politiki je ta, da je postalo slovensko učiteljstvo v političnem življenju faktor in sicer tako važen faktor, da mora vsaka stranka resno računati z njim, ako hoče veljati za resno stranko. In to istinitost vidimo danes ne le po vsej Sloveniji, temveč po celi Avstriji. Seveda danes nam ni dana naloga, na drobneje se ozreti po mnogojezični Avstriji ter preiskovati in zabelježevati vse one sirenske glasove, s katerimi so vabili razni prijatelji in neprijatelji naše ljudsko učiteljstvo v svoj tabor, obetajoč mu zlate gradove v prihodnosti. Konstatujemo pa že sedaj lahko takoj, da nas je jedna stranka našla še le sedaj — ko smo se strnili v krepko četo, med tem, ko nas je druga stranka videla vže dokaj let ter nam pripomogla do naših, pred dobrimi tridesetimi leti sankcioniranih postav.

Ali, bodimo kratki: Klerikalci so nas našli še-le v polupretoklem času, odkar uvidevajo, da njih pšenica ne dozoreva v onem obilju, kakor so upali; odkar se je pričelo prosto ljudstvo gibati ter se osvojevati in postavljati na lastne noge, drobeč one stoletne verige, katere so ga žulile in žulile stoletja in stoletja ter ga ožulile prav do kosti. Ako bi imeli klerikalci v istini kaj onega „zlatega“ sreca za nas, kakor ga sedaj tako in v takej obilni meri kažejo, pač bi ne bilo treba

tako krutega boja v onem času, ko nam je „prokleti“ liberalizem izvojeval postave, vsled katerih je učiteljstvo postalo šele — važen faktor.

Toda pustimo to; ozrmo se v tak boj v naše slovenske pokrajine. Na Kranjskem smo ravnokar izvojevali boj, ki je bil hujši kakor pa svoje dnij turški naval. Tu se je izvojeval boj med narodno-napredno in katoliško-narodno (?) ali klerikalno stranko. Trdimo pa sedaj — po dokončanem boju, da je ravno klerikalna stranka zaigrala svojo politično karijero, kajti igrala je nevarno „va banque“ in jo tudi temeljito zaigrala. Klerikalna stranka porabila je v tem boju svoja vsa mogoča sredstva, sploh vse moči, kar jih premore, in vendar ni dosegla onih uspehov — kakor je hotela, namreč absolutne večine — 18 mandatov — v deželnem zboru, s katero večino bi prišla potem tudi do kruha. Radovedni smo, katera sredstva bode pa pri prihodnjih volitvah rabila, in pripomniti je treba, da se je ta volitev vršila v svetem letu, torej v času, katerega navaden človek redko doživi. In vendar tak — fiasko.

Isti boj — po istem načinu in za ista načela — se bije tudi v sosedni nam deželi, na Goriškem. Kdor pazno zasleduje vse faze tega boja na Goriškem — med klerikalci in narodno-napredno stranko — se mora ali čuditi ali pa — ostati hladen. In k tem hladnežem se prištevamo mi, kajti čuditi se mora le oni, kdor ne pozna onega vojskovodjo, ki je ves boj povzročil in ki ga faktično tudi vodi.

Ako primerjamo goriški in kranjski boj, vidimo, da sta si do pičice jednaka. Nasproti si stojita dve stranki, to je: narodno-napredna in klerikalna stranka.

Dokler ni bilo onega klerikalnega vojskovodje s Kranjskega na Goriško — takrat so se nam goriški možje — sedanjih obeh strank — nekako posmehovali, nas pomilovali in nam v zlo šтели, ko smo se tako „tolkli“. Toda mi smo si mislili svoje in semintu tudi zažugali tem možem češ: ravno to še vas doleti.

Ko je zapustil kranjski vojskovodja belo Ljubljano in se naselil v solnčni Gorici, takoj so se začeli javiti oznanjevalci vojske — streljati je pričel najprej „Primorski list“ iz svojega „kalibra“. Na to je bil vjet sedanji general don Gregorčič ter izpuščen pod gotovimi pogoji iz jetnice. — In mož sledi slepo kardinalovemu plašču! Kot oprode in pobočnike mu je izvolil vojskovodja celo trumo kaplanov in župnikov s vsemi pritklinami. In kakor ljubljanski „Slovenec“ preskrbuje delo „dolzega Toma“, to je goriškim klerikalcem „Gorica“. Do leta 1898 na Goriškem ni bila vera v nevarnosti, a kakor hitro je došel iz Ljubljane vojskovodja, postalo je Goriško tako brezversko, da se je dobilo — na legijone unetih misionarjev — ki so pričeli oznanjevati nov „evangelij“. — In kakor hitro se je posrečil ta načrt, pripraviti vero v nevarnost, bije se na Goriškem do pičice jednak boj kakor na Kranjskem.

Kakor se pa na Kranjskem ni hotelo vse ukloniti onemu istemu vojskovodju, ravno tako so se našli možje na Goriškem, katerim je dal Stvarnik še nekaj samostojnosti in značajnosti. Uprla sta se takemu umetno-prikrojenemu boju moža, na katera gleda danes z občudovanjem ves dobro misleči narod širne Slovenije, — to sta dr. Tuma in A. Gabršček; pridružila se jima je v kratkem času vsa inteligencija Goriške grofije.

Kakor si na Kranjskem stojita v boju nasproti v vrstah narodno napredne stranke vsa kranjska inteligencija in v klerikalnih vrstah po raznih duhovnikih in civilnih egoistih naujskani analfabetje — isto tako je na Goriškem.